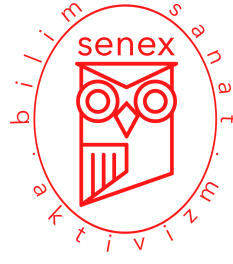

ŞİDDET, İHMAL, İSTİSMAR

SENEX İNSAN
HAKLARI DİZİSİ

03

Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Şiddet,
İhmal, İstismar ve Yaş Ayrımcılığı

ŞİDDET, İHMAL, İSTİSMAR

SENEX İNSAN
HAKLARI DİZİSİ

03

Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Şiddet,
İhmal, İstismar ve Yaş Ayrımcılığı

BM Yaşlı Hakları
Özel Raportörü İçin
SOMUT KATKI
2023

ÖZGÜR ARUN

Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Şiddet, İhmal, İstismar ve Yaş Ayrımcılığı

Yazar

Özgür Arun

Katkı verenler

Jason K. Holdsworth, Ayşe Keskin, Fatma Nur Barlık, Cansu Koç, Fulya Uzuner

Tasarım

senex/**PUB**

Çeviri

Deniz Türker

Birinci Baskı • Haziran 2023

ISBN • 978-625-6936-21-8

Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları

Yayıncı Sertifika No: 52077

www.senex.org.tr

Tel: 0 (530) 2017 242

E-posta: info@senex.org.tr

“Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

Kaynak göstermek için:

Arun, Ö., (2023). *Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Şiddet, İhmal, İstismar ve Yaş Ayrımcılığı*. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları

Tüm hakları Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği'ne aittir. Kaynak göstermek koşuluyla bilimsel çalışmalarda kullanılabilir. Yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir şekilde ticari amaçla kullanılamaz, basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

iÇİNDEKİLER

- 1 Yasal, politik ve kurumsal çerçeveler
- 2 Şiddetin tezahürleri
- 3 Kesişimsellik
- 4 Veriler
- 5 Adalete erişim
- 6 Bilgiye erişim
- 7 İyi uygulamalar

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından 2023 yılı Ocak ayının başlarında özel bir çağrı yayınlandı. Bu çağrı yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismarlara odaklanıyordu.

Birleşmiş Milletler (BM) Yaşlı Hakları Özel Raportörü, İnsan Hakları Konseyi'ne yazacağı 2023 yılı tematik raporu için yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar başlıklarına odaklanıyor. BM Özel Raportörü, raporunu genişletmek üzere özel bir çağrıya çıktı. Bu çağrı yaşlı haklarına ilişkin uluslararası bir sözleşmeye en fazla ihtiyaç duyduğumuz bir zamanda yayımlandı. Zira yaşlı insanlara yönelik şiddet, ihmal ve istismar küresel düzeyde dikkat çekici biçimde yaygınlaşıyor.

Türkiye'de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığı hakkındaki çalışmalar yok denecek kadar sınırlı. Covid-19 salgını sırasında 2020 yılı Ocak ayı ile Temmuz ayları arasında yaşlılara yönelik ayrımcılıkları araştırmak üzere çalışmaya başlamıştım. Çalışmam sırasında yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığından oluşan hak ihlallerini izleyen herhangi bir araştırma

olmadığını farkettilim. Bu, Türkiye için büyük bir eksiklikti.

Türkiye'de yaşlanma sürecine ve yaşlı haklarını odaklanmış ulusal düzeyde boylamsal bir araştırma yok. Türkiye artık yaşlı bir toplum. Buna karşın Türkiye'nin genç bir nüfusu olduğuna ilişkin inanç bir hayli kuvvetli. Oysa bu kocaman bir önyargı!

Türkiye'de yaşlıların yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik sosyal politikaların ve uygulamaların başarısız olmasının ardındaki önemli bir neden bireysel ve toplumsal önyargılar. Bunlardan birisi de Türkiye'de toplumunun yaşlıları koruduğuna, kolladığına, saygı duyduğuna ilişkin sıkça tekrar edilen büyük bir önyargı...

Oysa gerçekleştirdiğim araştırmalarda yaşlıların şiddet, ihmal ve istismar sonucunda yaşamlarını yitirdiklerine tanık oluyordum. Ancak elimde bu konuda somut veriler, kanıtlar olmadığı için sorumlu ve yetkili kurumları yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismarın önlenmesi konusunda tedbir almaya sevk etmek, kamuoyu oluşturmak ve farkındalığı artırmak mümkün olmamıştı. Hak savunucularının da yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar konusunda donanımlı olmadığını farketmiştim. Türkiye'de yaş ayrımcılığından bahsettiğimde müstehzi bir gülümseme ile karşılaşıyordum.

Covid-19 salgınıyla birlikte medyada görünür olan yaşlı nefreti ve yaş ayrımcılığı toplumun dikkatini çekti. O zaman farklı toplumsal kesimler yaş ayrımcılığı konusunda görüşlerimi sormaya başladı. Etkiniz Avrupa Birliği Programı desteğiyle gerçekleştirdiğim "Covid-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri ve Ayrımcı Uygulamalar" başlıklı araştırma tam zamanında yayımlanmıştı. Bu araştırma ile yaşlıların Türkiye'de ne zaman, nerede, nasıl ve ne tür bir şiddet, ihmal ve istismara uğradığını kanıta dayalı olarak kamuoyuyla paylaştım. Bu araştırmayla elde edilen bilgiler hak savunucuları ve araştırmacılar tarafından çokça tartışıldı.

Tartışmalar sürdürdüğüm bilimsel çalışmalarım açısından da bir katkı olmuştu. Yaşlanma çalışmaları alanında yaşlılara yönelik hak ihlallerinin araştırılmasına duyulan ihtiyacı bir kez daha anlamam için bir fırsat oldu. Böylece yaşlanma çalışan genç araştırmacılardan oluşan ekibimle birlikte, 2021 yılı Ocak ayından başlayarak yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarından oluşan tüm hak ihlallerini araştırmaya başladık.

"Senex İzleme: Yaşlılara Yönelik Şiddet ve İhlallerin İzlenmesi" başlıklı araştırmamızda, aylık olarak medyaya yansımış şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığı vakalarını izleyerek raporluyoruz. Elde ettiğimiz bulguları hem

uluslararası alandaki hem de Türkiye'deki insan hakları mekanizmalarıyla paylaşıyoruz. Bakanlıklara, yerel yönetimlere, barolara, insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerine, hak savunucularına her ay düzenli olarak raporlarımızı iletiyoruz.

BM Yaşlı Hakları Özel Raportörü tarafından yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar başlığındaki çağrı yayımlandığında Senex İzleme araştırmamızın 26. raporunu yayımlamıştık. BM'nin çağrısında yöneltilen 7 ana başlıktaki soruların tamamına ilişkin olarak veri tabanımızda somut kanıtlar ve bilgiler yer almaktaydı. Türkiye'de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarından oluşan hak ihlallerini gün gün, kent bazında, hatta çoğu zaman ilçe düzeyinde ayırıştırabiliyoruz. Ne tür bir hak ihlali olduğunu, hangi uluslararası sözleşmeler kapsamında güvence altına alınmış hakların da ihlal edildiğini analiz ederek ilgililere ve kamuoyuna sunabiliyoruz. Böylece, BM İnsan Hakları Konseyi'nin raporu için istenen tüm bilgileri ayrıntılı olarak analiz ederek raporumuzu hazırladık. Raporumuzu 1 Mart 2023 tarihinde BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Yaşlı Hakları Özel Raportörü'ne sunduk. Araştırmamız BM tarafından Türkiye raporu olarak kabul edildi. Elinizdeki kitapta yer alan Türkiye'de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismara ilişkin tüm bilgiler BM İnsan Hakları Konseyi'nin 54. oturumunda da tartışılacak.

Türkiye raporumuzun hazırlanması sırasında oldukça yetkin bir ekiple çalışma olanağım oldu. Senex İzleme araştırmamızın uluslararası danışmanı Dr. Jason K. Holdsworth yaşlanma çalışmaları alanındaki birikimiyle bu çalışmaya da katkı verdi. Senex İzleme ekibinden Ayşe Keskin, Fatma Nur Barlık, Cansu Koç ve Fulya Uzuner ile birlikte bu çalışmada yer alan sorulara ilişkin analizlerimi tartışma olanağı buldum. Ayşe ve Fatmanur kitabın birinci, dördüncü ve beşinci bölümlerinde, Cansu üçüncü bölümünde, Fulya altıncı bölümünde tartışmalara katkı sundu. Senex İzleme araştırmasının ekibi dışında sevgili Adem Arkadaş-Thibert tartışmalarımızı okuyarak görüşlerini paylaştı. Kendisine sunduğu destek ve katkıları için teşekkür ediyorum. Hem uluslararası mekanizmalara ulaşmamız hem de araştırmamızı kitap olarak yaygınlaştırmamız sırasında destek sunan Etkiniz AB Programı uzmanlarına ayrıca müteşekkirim. Katkılar ve destekler bu kitapta yer alan tüm tartışmaların olgunlaşmasını sağladı.

Kitapta paylaştığımız somut veriler, kanıtlar ve örnekler, umuyorum yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarını önlemek üzere katkı olabilir. Bunun da ötesinde, araştırmamızın ve sürdürdüğümüz tartışmaların, uluslararası düzeyde ihtiyaç duyduğumuz yaşlı hakları sözleşmesi için de bir haberci olmasını diliyorum.

Özgür Arun
2023

GİRİŞ

Giriş

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Yaşlı Hakları Özel Raportörü 2023 yılı başlarında yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar hakkında bir çağrı yayımladı.

BM Yaşlı Hakları Özel Raportörü, birisi İnsan Hakları Konseyi'ne diğeri BM Genel Kurulu'na olmak üzere her yıl iki tematik rapor sunmaktadır. Bu kapsamda, 2023 yılında toplanacak İnsan Hakları Konseyi'nin 54. bileşiminde özel raportör tarafından sunulacak raporlardan birisinin yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar başlığında olması planlanmıştır.

Yaşlı hakları özel raportörü sunmayı planladığı raporuna üye ülkelerden gelecek katkıları eklemek üzere özel bir çağrıya çıktı. BM'ye üye ülkelerin hükümetlerinin, ulusal insan hakları kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin, hak savunucularının ve bilim insanlarının bu özel çağrıya yanıt vermesi bekleniyordu.

BM'nin çağrısına Türkiye'den yanıt veren Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği uzmanları, özel raportörün talep ettiği 7 ana başlıkta raporunu hazırladı.

Uzmanlarımızın yazdığı rapordaki tartişmalarda yer verilen tüm bilgilerin veri kaynağını Senex İzleme: Yaşlılara Yönelik Şiddet ve İhlallerin İzlenmesi araştırmasının verileri oluşturmaktadır. Senex İzleme araştırmamız 2023 yılı süresince Sivil Toplum Destekleme Vakfı ve Türkiye Mozaik Vakfı tarafından desteklenmektedir.

Senex İzleme, medyaya yansımış haberlerin günlük olarak taranması ile elde edilmiş verilerin analizlerine dayanıyor. Şiddet, istismar, ihmal, yaş ayrımcılığı olmak üzere yaşlılara yönelik tüm hak ihlalleri sınıflandırılıyor. Senex İzleme alışması ile birlikte yaşlılara yönelik Şiddet, istismar, ihmal yaş ayrımcılığının önlenmesi için merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, akademi ve tüm ilgililer arasında farkındalık oluşturulması amaçlanmakta. Böylece veriye dayalı politikaların geliştirilmesi için katkı sunulması hedefleniyor.

Yaşlılara yönelik Şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıkları farklı biçimlerde ve çok çeşitli mekanlarda gerçekleşmekte. Aile içinde, konutlarda, sağlık bakım kurumlarında, iş yerlerinde, çevrim içinde dijital ortamlarda, sosyal medyada, kamusal alanlarda yaşlılara yönelik Şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarını tespit ediyoruz. Bilhassa afet, salgın ve kriz dönemleriyle acil durumlar

sırasında yaşlıların insan hakları ihlal ediliyor. Bakım verenler, yasal vasiler, sağlık personeli, merkezi ve yerel yönetimlerin çalışanları, hatta yaşlıların akranları, arkadaşları, tanıdıkları ve aile üyeleri yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarının ana aktörleri olabiliyorlar. Birçok durumda yaşlılara yönelik hak ihlalleri fark edilmiyor, konuşulmuyor ya da toplumda bir tabu olarak kabul edildiği için üzeri örtülmeye çalışılıyor.

Senex İzleme yaşlıların insan haklarının nerede, ne zaman ve nasıl ihlal edildiğine ilişkin verileri sunarak bu örtüyü kaldırıyor. Bilim insanları ve hak savunucuları, yaşlı haklarının her türlü ihlaline karşı ulusal ve uluslararası alanda yasal korumanın oluşturulması, şiddete, ihmale, istismara ve yaş ayrımcılıklarına karşı adım atılması için mücadele ediyor. Bu mücadelenin bir parçası da uluslararası insan hakları mekanizmalarına geçerli ve güvenilir bilgileri sunmak. Evrensel düzeyde yaşlı hakları sözleşmesinin oluşturulması için bilimsel çalışmalarımızla Türkiye'den sunduğumuz destek Senex İnsan Hakları Serisi'nin bu üçüncü kitabıyla da devam ediyor.

Bu bakımdan, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Yaşlı Hakları Özel Raportörü'nün çağrısına yanıt vererek, Türkiye'de yaşlıların karşılaştığı şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarından oluşan tüm hak ihlallerinin

ele alındığı bu kitabın, hem ulusal insan hakları mekanizmalarının hem de hak savunucular ile araştırmacıların çalışmalarına ve geliştirecekleri tedbirlere katkı olmasını diliyoruz.

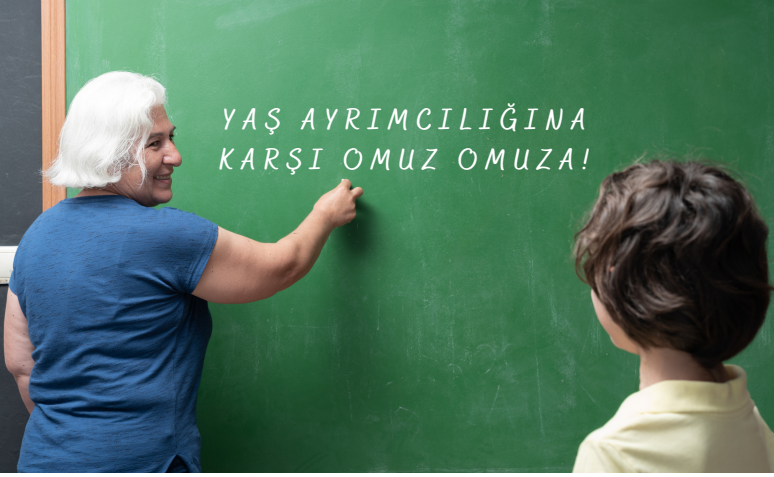
YASAL, SİYASAL VE KURUMSAL ÇERÇEVELER

Yaşa dayalı ayrımcılığı yasaklayan bir ayrımcılık yasağı yasası var mı? Yaşlılara yönelik şiddeti, istismarı ve/veya ihmali içeren şiddet ve/veya aile içi şiddete ilişkin bir mevzuat var mı? Yasa, yaşa dayalı ayrımcılık şikayetlerini alan özel bir bağımsız organ oluşturuyor mu? Yaşlılara yönelik şiddeti ele alan ulusal bir plan, politika veya strateji var mı? Bu plan, izlenmesi ve gerçekleştirilmesi için ulusal bir mekanizma tarafından denetleniyor mu?

Türkiye Anayasası'nın 10. maddesi yaşlıların haklarını etkin biçimde kullanabilmeleri amacıyla sunulacak hizmetlerin ve alınacak tüm tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılamayacağına hükmeder; 61. maddesi de yaşlıların korunmasının devletin ödevleri arasında sayıldığı bildirir. Ne var ki, bu yasal çerçevede dışında Türkiye'de yaş ayrımcılığı özelinde herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Yaşlıların haklarını etkin kullanabilmeleri amacıyla sunulacak hizmetler ve alınacak tüm tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz.

Fotoğraf 1. Büyükanne ve torun
Kaynak: Senex | Yaşlanma Çalışmaları Derneği

Türkiye’de ulusal bir mekanizma olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ayrımcılıkları izlemekle de yükümlüdür. TİHEK kanununda¹ da eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı kapsamında diğer ayrımcılık türleri sayılırken yaşa dayalı ayrımcılıkların da yasaklandığına vurgu yapılır (madde 3). Yaşa dayalı ayrımcılıklar dahil olmak üzere bu kanunda sayılan diğer tüm ayrımcılık türleri kapsamındaki yıldırıcı, onur kırıcı, aşağılayıcı ve utandırıcı davranışlar taciz olarak değerlendirilir (madde 2/j). Ancak kanunun hiçbir maddesinde yaş ayrımcılığından (ageism) söz edilmez. TİHEK kanununda yaş ayrımcılığını içeren koşulları detaylandıran, yaşlılara yönelik ayrımcılığı açık bir şekilde ele alan herhangi bir madde bulunmamaktadır.

Yasal hükümlerin yanında bu konuda Türkiye’nin ulusal stratejisini belirleyebilecek iki

Kanunun hiçbir maddesinde yaş ayrımcılığından (ageism) söz edilmez.

önemli strateji belgesi sayılabilir. Bunlardan birisi Kalkınma Planları² diğeri ise Yaşlanma Vizyon Belgesi'dir. Ancak Türkiye'nin 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planı'nda yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığıyla nasıl mücadele edileceğine yönelik bir stratejiden bahsedilmez.

İkinci stratejik belge 2020-2030 yıllarını kapsayacak Yaşlanma Vizyon Belgesi'dir. 2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi'nin en üst düzeydeki politika belgesi olduğu, yaşlıların yaşamın her alanına etkin katılımını sağlayacak hak temelli stratejileri, politikaları ve uygulamaları sunacağı bildirilmektedir.³ Ancak bu vizyon belgesini hazırlamakla yükümlü Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından bugüne kadar 2020-2030 Yaşlanma Vizyon Belgesi adında resmi bir belge yayınlanmamıştır.

Öte yandan Türkiye'de yetkili kurumların hazırladığı yaşlı haklarına ilişkin birtakım raporlar bulunmakta. Örneğin TİHEK tarafından 2022 yılında yayımlanan Türkiye Yaşlı Hakları Raporu⁴(TYHR) yaş ayrımcılığını ayrıntılı şekilde tanımlayıp, dünyadan örnekler vererek yaş ayrımcılığının nasıl gerçekleştiğini anlatır. Ancak bu rapor, küresel ölçekte yaş ayrımcılığına ilişkin bilgileri ve örnek vakaları sunarken, Türkiye'de yaş ayrımcılığından, yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar vakalarından hiç söz etmez.

Yaşlanma Vizyon Belgesi'nin yaşlıların yaşamın her alanına etkin katılımını sağlayacak hak temelli stratejileri, politikaları ve uygulamaları sunacağı bildirilmekte.

Ancak bugüne kadar Yaşlanma Vizyon Belgesi adında resmi bir belge yayınlanmamıştır.

Hatta 2022 yılının ilk 6 ayını kapsayan güncel TİHEK istatistiklerinde⁵ yaşa dayalı 4 ayrımcılık başvurusu yapıldığı bildirilmesine rağmen, yine de TYHR’de Türkiye’de gerçekleşen yaş ayrımcılığından ve yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismardan söz edilmez.

Ayrıca 2022 yılı Temmuz ayında Türkiye’de yaşlıların yaşadıkları sorunları tespit etmek ve politika önerileri sunmak üzere TBMM’de Yaşlıların Sorunlarını Araştırma Komisyonu kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır. Ancak komisyonun tutanaklarında⁶ da Türkiye’de yaşanan yaş ayrımcılığı ve yaşlıların yaşadığı şiddet, ihmal ve istismara ilişkin herhangi bir tartışma, bilgi, belge ya da istatistik yer almamaktadır. Bugüne kadar komisyon başkanlığı tarafından araştırmaları sonunda yaşlıların yaşadığı şiddet, ihmal ve istismara ilişkin herhangi bir politika belgesi de yayımlanmamıştır.

Yasal hükümlerdeki, politika çerçevelerindeki ve ulusal stratejilerdeki noksanlıklar yanında TİHEK ve ASHB gibi yetkili kurumların raporlarında Türkiye’de yaşlıların yaşadığı yaş ayrımcılığının görünür olmaması oldukça çarpıcı. Bu görmezden gelme, sorumlu kurumların yaş ayrımcılığı ile yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismarı ulusal düzeyde izlemediğini de gösteriyor.

Araştırma komisyonunun tutanaklarında da Türkiye’de yaşanan yaş ayrımcılığı ve yaşlıların yaşadığı şiddet, ihmal ve istismara ilişkin herhangi bir tartışma, bilgi, belge ya da istatistik yer almamaktadır.

Öte yandan, Türkiye’de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ile yaş ayrımcılığını izleyen bir çalışma bulunmakta. Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği, Türkiye’de yaş ayrımcılığını araştırıyor ve yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismarı düzenli olarak izliyor. Senex İzleme: Yaşlılara Yönelik Şiddet ve İhlallerin İzlenmesi⁷ başlıklı araştırma 2021 yılı Ocak ayından bu yana yaşlılara yönelik hak ihlallerini aylık olarak izleyerek kamuoyuna sunuyor.

Senex İzleme, medyaya yansımış haberlerin günlük olarak taranması ile elde edilmiş verilerin analizlerine dayanıyor. Senex İzleme çalışması ile yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılığın önlenmesi için merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, akademi ve diğer tüm ilgililer arasında farkındalık oluşturulması amaçlanıyor. Senex İzleme araştırması raporlarını ulusal ve uluslararası insan hakları mekanizmalarıyla da paylaşıyor. Yaşlıların yaşadığı şiddet, ihmal ve istismarı önleyebilmek üzere kalıcı çözümler geliştirilmesi için diyalog toplantıları düzenliyor.⁸ Böylece veriye dayalı politikaların geliştirilmesine katkı sunmayı hedefliyor.

Türkiye’de yaş ayrımcılığı ile yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismara ilişkin Senex’in çalışmaları dışında herhangi bir veri kaynağı, izleme araştırması ya da girişim bulunmuyor.

Senex İzleme araştırması yaşlılara yönelik hak ihlallerini aylık olarak izleyerek kamuoyuna sunuyor.

2

ŞİDDETİN TEZAHÜRLERİ

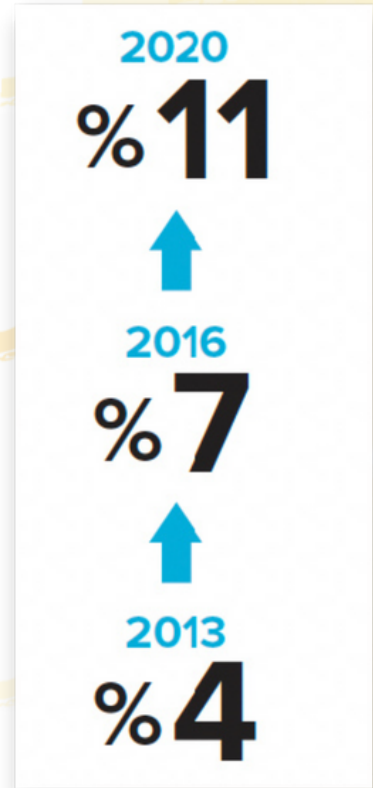

Yaşlılar ne tür şiddet, istismar ve ihmalle karşılaşiyor? Nerelerde gerçekleşiyor?

Araştırmalarımız sırasında Türkiye’de yaşlılara karşı sergilenen şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılıkların tekil vakalardan oluşmadığını fark ettik. İstisna olarak görülen şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığı oldukça yaygın.

Kamusal alanda sorumluluğu ve yetkisi olan kurumlar, yaş ayrımcılığına ve yaşlılara yönelik şiddete ilişkin bilgileri ilk duyduklarında “Türk kültüründe yaşlıların koruyup kollandığını, onlara saygı duyulduğunu” dile getiriyorlardı. Yaşlılara yönelik hak ihlali vakalarının "istisna", "tekil örnekler", "münferit olaylar" olduğunu ısrarla tekrarlıyorlardı.

Oysa boylamsal araştırmalarımızda elde ettiğimiz verilere göre yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığı yıllar içinde sistematik ve ısrarlı biçimde artış gösteriyor. Örneğin düzenli olarak her 3 yılda bir gerçekleştirilen Antalya Yaşlılık Araştırması’nın⁹ (AYA) 2013, 2016 ve 2020 dönemlerindeki verilerine göre yaş ayrımcılığı %4’ten, %7’ye ve son olarak da %11’e yükseliyor.

Şekil 1. Yıllara göre yaş ayrımcılığının artışı
Kaynak: Antalya Yaşlılık Araştırması⁹

Yaş ayrımcılığı, sadece Antalya'da artmıyor, Türkiye genelinde ulusal düzeyde de artıyor. Örneğin Covid-19 salgını sırasında 2021 yılında Raoul Wallenberg Enstitüsü Türkiye Programı desteğiyle Türkiye genelinde gerçekleştirdiğimiz güncel araştırmada yaş ayrımcılığı %8 düzeyine ulaşmıştı.

Yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılıklar Covid-19 salgınında *büyük kapatılmayla* birlikte daha da arttı. Türkiye'de 2020 ve 2021 yıllarında Covid-19 salgını sırasında sokakta yaşlıları görenler ya polise başvurular, ihbar ettiler ya da doğrudan yaşlılara karşı zor kullanarak müdahale ettiler.

Etkiniz AB Programı desteğiyle gerçekleştirdiğimiz *Covid-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri ve Ayrımcı Uygulamalar*¹⁰ başlıklı araştırma, Türkiye'de yaşlı insanların haklarının beş alanda sistematik biçimde ihlal edildiğini gösteriyor. Seyahat özgürlüklerinin kısıtlanması, adalete erişim hakkının, çalışma hakkının, sağlık ve bakım hakkı ile medeni hakların engellenmesi yaşlılara yönelik hak ihlalinin yaşandığı ana alanlar.

Ayrıca cinsiyetçilik, inanç ve etnik ayrımcılık, siyasi görüş nedeniyle karşılaşılan ayrımcılıklar gibi çoklu ayrımcılıkların yaşanması, yaşlıların haklarının derinden, sinsice ve içselleştirilerek ihlaline yol açıyor.

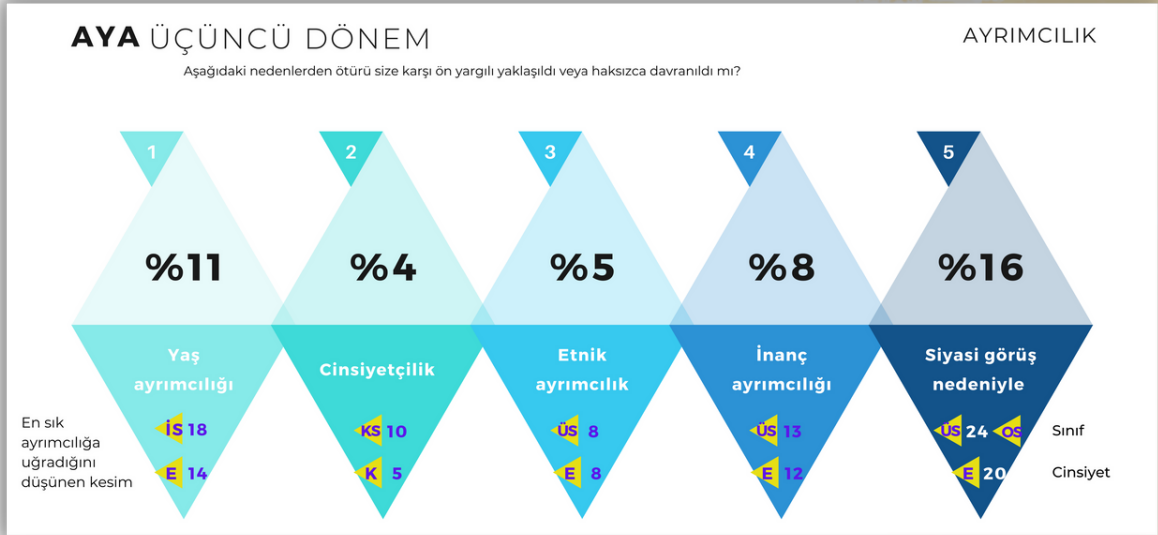

Yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılıklar Covid-19 salgınında büyük kapatılmayla birlikte daha da arttı.

Örneğin Antalya Yaşlılık Araştırması'nın güncel verilerine göre yaşlılar, cinsiyetçilik (%4), etnik ayrımcılık (%5), inanç ayrımcılığı (%8) ve siyasi görüşleri nedeniyle (%16) ayrımcılığa uğradıklarını dile getirmekteler. Yoksulluk riski altında yaşayan yaşlılar ise çoklu ayrımcılığa daha fazla maruz kalıyorlar.

Antalya Yaşlılık Araştırması'nın verileri, yoksul yaşlılar arasında etnik ayrımcılığın %8'e, cinsiyetçiliğin %10'a, inanç ayrımcılığının %13'e, yaş ayrımcılığının %18'e ve siyasi görüşleri nedeniyle ayrımcılığa uğrayanların oranının ise %24'e yükseldiğine işaret ediyor. Yaşlılar servet üretmez konuma düştüklerinde daha fazla ayrımcılığa uğruyorlar.

Çoklu ayrımcılıklar yaşlıların haklarının derinden, sinsice ve içselleştirilerek ihlaline yol açıyor.

Şekil 2: Yaşlılara Yönelik Çoklu Ayrımcılıklar
Kaynak: Antalya Yaşlılık Araştırması⁹

Bu çalışmaların yanında, Senex İzleme araştırmasının bulgularına göre;

Türkiye'de

2021

yılında

2021 yılında Türkiye genelinde 2033 yaşlı insana karşı işlenmiş şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığı vakası tespit ettik. Bu vakaların çoğunluğu İstanbul'da (188 vaka) gerçekleşmişti. Daha sonra sırasıyla Aydın (139 vaka), Antalya (119 vaka), Bursa (84 vaka), Kocaeli ve Samsun (her biri 81'er vaka) gelmekte. Türkiye genelinde 2021 yılında yaşlılara yönelik gerçekleşen şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarının yarısı (%49'u) ölüme sonuçlanıyor. En yaygın şiddet, ihmal, istismar türleri düşme, çarpma, zehirlenme, yangın gibi doğal olmayan yollarla ve ihmal sonucu gerçekleşen kazalardan oluşuyor. Ayrıca 342 vaka yetkililer tarafından şüpheli ölüm olarak sınıflandırıldı. Öte yandan 2021 yılında 86 cinayet ve 52 intihar vakası tespit ettik. 2021 yılında Türkiye genelindeki tüm vakaların %37'si yaşlı kadınlara yönelik gerçekleşti. Vakaların %54'ünde ise yaşlı erkekler şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığıyla karşılaşmıştı. Tüm vakaların %9'unda yaşlı çiftler mağdur olmaktaydı. Öte yandan cinsiyeti bilinmeyen vakaların oranı ise %1 düzeyindeydi.

2033

2021 yılında Türkiye genelinde 2033 vaka tespit edildi

49%

Tüm vakaların %49'u ölüme sonuçlanmakta

37%

Tüm vakaların %37'si yaşlı kadınlara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığından oluşuyor

Türkiye'de 2022 yılında

2022 yılında Türkiye genelinde 2097 yaşlı insanın hayatını kaybetmesiyle, ihmal, istismar ve yaş ayrımı karşı işlenmiş şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımı karşı vakası tespit ettik. Bu vakaların çoğunluğu İstanbul'da gerçekleşti (211 vaka). Daha sonra sırasıyla Aydın (127 vaka), Antalya (95 vaka), Samsun (90 vaka), Bursa (85 vaka) ve Sakarya (82 vaka) gelmekte. Yine 2022 yılında da yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımı sonuçlanıyor. En yaygın şiddet, ihmal, istismar türleri 2021 yılın gerçekleşenlere benzerdi. Yangın, yüksekten düşme, zehirlenme gibi ihmal sonucu gerçekleşen kazalar ilk sıralarda yer alıyordu. Ayrıca 343 vaka adli birimler tarafından şüpheli ölüm olarak sınıflandırılmıştı. Öte yandan 2022 yılında 80 cinayet ve 39 intihar vakası tespit ettik. Bir önceki yılda olduğu gibi 2022 yılında da şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımı sonuçlanıyor. Vakaların %52'si ise yaşlı erkeklere yönelikti. Tüm vakaların % 5'inde yaşlı çiftler mağdur olmaktadır. Öte yandan cinsiyeti bilinmeyen vakaların oranı ise %1 düzeyindeydi. Bu veriler Türkiye'de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımının yapısal bir sorun olduğuna işaret ediyor.

2097

2022 yılında Türkiye genelinde 2097 vaka tespit edildi

46%

Tüm vakaların %46'sı ölümle sonuçlanmakta

38%

Tüm vakaların %38'i yaşlı kadınlara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımından oluşuyor

3

KESİŞİMSELLİK

3

Şiddet, istismar ve ihmal belirli yaşlı gruplarını nasıl etkiler (örneğin yaşlı kadınlar, yaşlı LGBTİ+lar, etnik ve yerli gruplara mensup yaşlılar, yaşlı mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, engelli yaşlılar vb.)?

Yaşlı kadınlar, şiddet, ihmal ve istismar söz konusu olduğunda en kırılgan grup olarak karşımıza çıkıyor. Kadınların yaşamları boyunca eğitim ve istihdama katılım gibi temel haklarından yoksun bırakılması eşitsiz bir yaşam sürmelerine neden oluyor. Bu eşitsizlikler kadınların yaşlılık döneminde daha da derinleşiyor. Örneğin, Senex İzleme araştırmasında, yangınlarda en çok tek başına yaşayan yaşlı kadınların hayatını kaybettiğini, dolandırıcılık vakalarında eğitimsiz yaşlı kadınların hedef alındığını ve gaspa uğrayan yaşlıların çoğunluğunun engelli ve tek başına yaşayan yaşlı kadınlardan oluştuğunu tespit ettik.

Senex İzleme araştırması, yaşlı kadınlara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılıkların çeşitlendiğini ve çoğunlukla ölümlerle sonuçlandığını gösteriyor. Kadına yönelik şiddet, Türkiye'deki en büyük sorunlardan birisi. Araştırmalar 2023 yılı Ocak ayında 31 kadının öldürüldüğünü bildiriyor.¹¹ İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bir raporda,¹²

Yangınlarda en çok tek başına yaşayan yaşlı kadınlar hayatını kaybediyor, dolandırıcılık vakalarında eğitimsiz yaşlı kadınlar hedef alınıyor ve gaspa uğrayan yaşlıların çoğunluğu engelli ve tek başına yaşayan yaşlı kadınlar.

kadına yönelik şiddet vakalarının azaldığı belirtilse de, şiddete maruz bırakılan kadınların sayısı her geçen yıl artıyor.¹³ Yaşlı kadınlar söz konusu olduğunda ise şiddet, ihmal ve istismar daha da derinleşiyor. Çoğunlukla tek başına yaşıyor olmaları, dijital sermayelerinin yetersiz oluşu¹⁴ ve fiziksel olarak incinebilir durumları nedeniyle yoksul yaşlı kadınlar, şiddet, ihmal ve istismardan daha derin etkileniyorlar.

Türkiye’de sosyal politikalar toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde hazırlanmıyor. Örneğin yoksul yaşlı kadınlar ve LGBTİ+lar gibi toplumsal kesimlerin şiddetten korunmasına ilişkin yükümlülüklerin altını çizen İstanbul Sözleşmesi’nin fesih kararı¹⁵ toplumsal cinsiyete duyarlı bir sosyal politika anlayışından uzaklaştığını gösteriyor. Sosyal desteklerin, sağlık ve bakım hizmetlerinin, anne-baba-çocuktan oluştuğu varsayılan tek tip aile birlikteliği üzerinden sunulması, tek başına yaşayan yaşlı kadınların, çocuksuz yetim yaşlıların, yaşlı LGBTİ+ların da şiddet ve istismara daha açık hale gelmesine yol açmakta. Örneğin “ailenin korunması” başlığında sunulan anayasa teklifine ilişkin tartışmalarda¹⁶ LGBTİ+lar, “ahlakı ve aileyi bozan,” “millî ve manevi değerleri ayaklar altına alan”, “cinsel kimlik bozukluğu” olarak ifade ediliyor. Kamusal alanda hakim kılınmaya çalışılan söylem, yaşlı LGBTİ+ları damgalamakta, yalnızlaştırmakta ve kriminalize etmekte.

Çoğunlukla tek başına yaşıyor olmaları, dijital sermayelerinin yetersiz oluşu ve fiziksel olarak incinebilir durumları nedeniyle yoksul yaşlı kadınlar, şiddet, ihmal ve istismardan daha derin etkileniyorlar.

Nitekim medya izleme araştırmalarımızda bugüne kadar yaşlı LGBTİ+lar ile ilgili hiç habere rastlanmamış olması kamusal alanda bu söylemin nasıl yeniden üretildiğini göstermesi bakımından dikkat çekici. Benzer bir ihmal, farklı etnik kökene, inanç grubuna, yerinden edilmiş yaşlı kişilere ya da yaşlı engellilere yönelik olarak da gerçekleşebiliyor.

Kamusal alandaki söylem, yaşlanma sürecinin bir hastalık ve yaşlılığın bir engellilik olarak tanımlandığını göstermekte.¹⁷ Biyolojik kayıplarla tanımlanan yaşlanma süreci, yaşlı engellilerin karşılaştığı hak ihlallerinin görünür olmasını önlüyor. Örneğin Senex İzleme araştırmasında ihmal nedeniyle gerçekleşen yangınlara ilişkin yaptığımız ileri analizlerde yaşlı kadınların engelli olmaları nedeniyle konutlarından çıkamayarak yaşamlarını yitirdiklerini tespit ediyoruz.

Fiziksel bariyerler nedeniyle yaşlı engellilerin kamusal alanlarda şiddet, ihmal ve istismara daha açık olduğunu gözlemliyoruz. Yaş dostu olarak tasarlanmayan kamusal mekanlar nedeniyle özellikle yaşlı engellilerin seyahat hakları ihlal ediliyor, yaşlı engelliler kent haklarını kullanamıyorlar.

Kamusal alandaki söylem, yaşlanma sürecinin bir hastalık ve yaşlılığın bir engellilik olarak tanımlandığını göstermekte.

Biyolojik kayıplarla tanımlanan yaşlanma süreci, yaşlı engellilerin karşılaştığı hak ihlallerinin görünür olmasını önlüyor.

4

VERILER

4

Yaşlılara yönelik şiddet, istismar ve ihmal hakkında ulusal ve yerel düzeyde veriler mevcut mu? Şiddetle ilgili ulusal araştırmalar, yaşlıların deneyimlerini içeriyor mu?

Türkiye’de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar ile yaş ayrımcılığını önlemekle yükümlü olan kurumlar ulusal ya da yerel düzeyde herhangi bir veriye sahip değiller. Öte yandan hak ihlallerini izlemekle yükümlü ulusal kurum TİHEK kendisine yapılan hak ihlali başvurularını web sayfasında paylaşıyor.¹⁸ Ne var ki TİHEK tarafından sadece 2022 yılının ilk 3 ayına ilişkin bilgiler sunulmakta. TİHEK’in 2022 yılı ilk üç aylık bilançosuna göre Türkiye’de toplam 387 hak ihlali başvurusu yapılmış. TİHEK bu başvuruların sadece 4’ünün yaşlılarla ilgili olduğunu bildirmekte.

Ulusal ve yerel düzeyde veri eksikliği ve sorumlu kurumların ilgisizliği dikkate alındığında Senex İzleme araştırmasının önemi ortaya çıkmakta. Zira Türkiye’de Senex İzleme çalışması dışında yaşlılara yönelik şiddet, ihmal ve istismar ile yaş ayrımcılıklarından oluşan hak ihlallerini izleyen, verilerini ulusal ve uluslararası insan hakları mekanizmalarıyla paylaşan bir başka araştırma ya da veri kaynağı bulunmamakta.

Türkiye’de Senex İzleme çalışması dışında yaşlılara yönelik hak ihlallerini izleyen bir başka araştırma ya da veri kaynağı bulunmamakta.

Senex İzleme çalışmasında sunulan veriler kent bazında, hak ihlali türüne göre, toplumsal cinsiyet, yaş ve toplumsal sınıf bağlamında analiz edilmekte. Vakalara dair analitik raporlar her ay düzenli olarak kamuoyu ile paylaşılıyor. Örneğin, Türkiye’de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarından oluşan hak ihlallerinde aylık ortalama vaka sayısı 2021 yılında 170 iken 2022 yılında 175 olarak tespit ediliyor. Tüm şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarından oluşan hak ihlallerinin yarısı ölümle sonuçlanıyor; üçte birinden fazlası yaşlı kadınlara yönelik gerçekleşiyor.

Senex İzleme araştırmasına göre son iki yıl içinde Türkiye’de yaşlılara karşı gerçekleşen tüm şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarından en fazla etkilenen kesimin neredeyse tamamı yoksul yaşlılardan oluşuyor. Nitekim şiddet ve ihmal sonucu gerçeklesen ölümler yoksul yaşlılar arasında bir hayli yaygın. Yoksul yaşlıların, bilhassa dul ve engelli yaşlı kadınların karşılaştıkları şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarının tamamı yapısal faktörler nedeniyle ortaya çıkıyor. Türkiye’de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılıklardan oluşan hak ihlalleri kültürel değil yapısal bir sorun.

Yaşanan kayıpların büyük bir kısmının alınacak tedbirler sonucu önlenmesi mümkün. Yaş dostu evre ve hizmetlerin etkin sunumuyla

**Türkiye’de
yaşlılara
yönelik şiddet,
ihmal, istismar
ve yaş
ayrımcılığı
kültürel değil
yapısal bir
sorun.**

birlikte ihmal sonucu gerekleŒen trafik kazaları, yüksekten dŒmeler, yangınlar ve iŒ kazaları nlenebilir. Bakım ihmaline karŒı yetkili kurumların etkin denetimi ve gözetimiyle yaŒlıların sağlık bakım hakkının ihlal edilmesi engellenebilir. Yerel yönetimlerin yaŒ dostu çevreye iliŒkin olarak geliŒtirecekleri hizmetlerle kamu kurumlarının alacakları tedbirler, yaŒanan kayıpları azaltabilir.

5

ADALETE ERİŞİM

5

Şiddet, istismar ve ihmal sonucunda insan hakları ihlal edildiğinde, devlet, yaşlıların adalete erişimini sağlama, çözüm üretme ve tazminat yükümlülüklerini nasıl yerine getirir?

Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan 2019-2023 dönemini kapsayan stratejik plan adalete erişimin etkin sağlanması konusunda Türkiye'nin stratejisini sunmaktadır.¹⁹ Adalet Bakanlığı'nın stratejik planında sunulan 6 amaçtan birisi de “yargıda şeffaflığın geliştirilmesi, adalete erişimin kolaylaştırılması ve hizmetlerden memnuniyetin artırılması” olarak belirlenmiş. Ne var ki bu amaç kapsamında, şiddet, ihmal, istismar sonucunda yaşlıların hakları ihlal edildiğinde adalete nasıl erişim sağlayacaklarına ilişkin herhangi bir strateji belirlenmemiş.

Adalet Bakanlığı'nın 2019-2023 dönemini kapsayan stratejik planında yaşlılarla ilgili sadece iki çalışma öngörülmekte. Bunlardan birisi şiddet içermeyen hükümlü yaşlıların cezalarını evlerinde çekebilecekleriyle ilgili bir amacı tarif ediyor. Diğeri ise adliyelerde yaşlıların fiziksel erişimini kolaylaştıran uygulamaların yaygınlaştırılmasını hedefliyor.

Yaşlıların hakları ihlal edildiğinde adalete nasıl erişim sağlayacaklarına ilişkin herhangi bir strateji belirlenmemiş.

Oysa yaşlıların hak ihlalleriyle karşılaştıklarında adalete etkin erişimlerinin sağlanması sadece adliyelerde fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili bir süreç değil. Adalete erişim, anayasayla güvence altına alınmış, uluslararası sözleşmelerde de vurgulanan temel haklardan birisi. Adalete erişim bir yanı sıra hak arayanların kısa sürede ve en az masrafla hakkına kavuşmasını sağlamak anlamına gelir. Aynı zamanda yargılama usul ve kurallarının adil olması, kişinin adil yargılanmasının engellenmemesi temel kaidedir. Bu iki temel evrensel kuralın yanında yargı organlarına başvuru olanağı da engellenemez.

Adalete erişim evrensel boyutlarıyla düşünüldüğünde, Türkiye’de yaşlıların hakları ihlal edildiğinde ya da yaş ayrımcılığına uğradıklarında adalete etkin biçimde erişebildikleri söylenemez. Örneğin Covid-19 döneminde Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği’nin gerçekleştirdiği izleme çalışmasında²⁰ yaşlıların korunması iddiasıyla alınan tedbirler, kısıtlamalar ve yasaklar kapsamındaki uygulamalar adalete erişimin tüm boyutlarıyla ihlal edildiğini gösteriyordu.

Türkiye’de Covid-19 tedbirleri dayanak gösterilip, 21 Mart 2020 tarihinden başlayarak 65 yaş üzerindeki yaşlıların sokağa çıkması süresiz biçimde yasaklandı. Bu *büyük kapatılma*

Türkiye’de yaşlılar, hakları ihlal edildiğinde ya da yaş ayrımcılığına uğradıklarında adalete etkin biçimde erişemiyorlar.

sonrasında adliyelere girişte kimlik kontrolü yapılmaya başlandı. Yapılan kimlik kontrolüyle 65 yaşın üzerindeki yaşlıların adliyeye girişleri engellendi. Bu uygulama her şeyden önce yargı organlarına başvuru hakkının engellenmesi anlamına gelmekteydi. Oysa yaşlıların da diğer tüm insanlar gibi istisnasız biçimde hukuk önünde tanınmalarının engellenemeyeceği açıktır. Yaşlıların hukuki mekanizmalardan yararlanmalarının engellendiğine ilişkin haberler, afet, salgın ve kriz dönemlerinde demokratik devlet yönetimi ilkelerinin ihlal edildiğini göstermesi bakımından da oldukça kaygı vericidir.

**Tüm insanlar
gibi, istisnasız
biçimde
yaşlıların da
hukuk önünde
tanınmaları
engellenemez.**

6

BİLGİYE ERİŞİM

6

Yaşlılara yönelik şiddet konusunda farkındalık nasıl artırılabilir? Sağlık hizmetleri, adli yardım, sosyal hizmetler, sığınma evlerine erişim gibi temel hizmetlere erişimle ilgili bilgiler yaşlılar için nasıl ulaşılabilir ve kullanılabilir hale getirilir?

i. Farkındalık Çalışmaları

Yaşlıların yaşadıkları şiddete ve yaş ayrımcılığına ilişkin farkındalığı artırmak üzere Senex İzleme verilerinin kamuoyuyla paylaşılması Türkiye için iyi örneklerden birisi. Yaşlıların karşılaştığı şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığı kaynaklı hak ihlallerinin düzenli olarak izlenmesi, ulusal insan hakları mekanizmalarıyla paylaşılması, yerel yönetimlere, meslek odalarına, barolara ve sivil toplum alanında çalışan hak savunucularına iletilmesi farkındalığın artmasına da imkan veriyor.

Yine de yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılığı konusunda farkındalığı artırmak üzere yeni medya teknolojilerinin kullanılması da etkili olacaktır. Bu nedenle Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği tarafından Senex İzleme Podcast Serisi yayına hazırlandı. Dokuz bölümden oluşan podcastler özellikle gençlerin aktif olduğu dijital mecralarda yaş ayrımcılığı ve yaşlı haklarına

Dokuz bölümden oluşan Senex İzleme Podcast Serisi, yaş ayrımcılığı ve yaşlı haklarına ilişkin bir gündem oluşturuyor.

ilişkin bir gündem oluşturuyor. Ayrıca Senex İzleme araştırması yayımladığı raporlar ve podcastler ile sivil toplum alanının da dikkatini çekiyor. Türkiye’de aktif olarak kadın hakları konusunda çalışmalar sürdüren Kadın Koalisyonu’nun Senex İzleme çalışmasıyla birlikte edindikleri bilgiler sonucunda yaşlı kadınların yaşadığı şiddete de odaklanması sivil toplum alanında farkındalığın artmasına iyi bir örnek.

Benzer bir gelişme yaşlı LGBTİ hakları konusunda da yaşandı. Yaşlı LGBTİ hakları konusunda çalışmalar ilk defa Senex: Lisansüstü Yaşlılık Çalışmaları Kongresi’nde tartışılmıştı. Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Senex: Lisansüstü Yaşlılık Çalışmaları Kongresi²¹ yaşlanma çalışan genç araştırmacıların sürdürdükleri güncel çalışmaları paylaştıkları bir platform.

Senex Kongre’sinde yoksul yaşlı kadınlar, yaşlı LGTBİ’ler, etnik ve yerli gruplara mensup yaşlılar, yaşlı mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş yaşlılar ile engelli yaşlılar gibi çok sayıda incinebilir kesime ilişkin araştırmalar da ele alınıyor. Böylece yüksek öğrenim alanında araştırmalarını sürdüren ve yaşlanma çalışan genç biliminsanları arasında sosyal diyalogun geliştirilmesine de katkı sunuluyor.

Fotoğraf 2. Senex: VI. Lisansüstü Yaşlılık Çalışmaları Kongresi, 2022
Kaynak: Senex | Yaşlanma Çalışmaları Derneği

Fotoğraf 3. Senex: IV. Lisansüstü Yaşlılık Çalışmaları Kongresi, 2019
Kaynak: Senex | Yaşlanma Çalışmaları Derneği

ii. Nitelikli Bilgiye ve Hizmetlere Erişimin Sağlanması

Türkiye’de merkezi hükümetler eşitsizlikleri törpülemek ve temel hizmetlere erişimin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla hizmetleri dijital alana aktarmaya başladı. E-devlet, E-nabız ve Hayat Eve Sığar gibi uygulamalarla sağlık bakımı ve sosyal hizmetler alanında çok sayıda kamu hizmetinin çevrimiçi kullanımı mümkün. Bilgi iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanılmasıyla yereldeki eşitsizliklerle etkin mücadele etmek, Türkiye gibi hızla yaşlanan ülkeler için bir strateji olarak kabul ediliyor. Ancak Arun ve Holdsworth güncel araştırmalarında Türkiye’nin yerelde çeşitlenmiş eşitsizliklerle mücadelede BİT kullanımını yaygınlaştırmasının yeni eşitsizlikleri de yarattığını belirtiyor.²² Yaşlılar başta olmak üzere, yoksulluk riski altında yaşayan toplumsal kesimler dijital hizmetlere erişemiyorlar. Kronolojik yaş ya da cinsiyet gibi biyolojik özellikleri nedeniyle değil, yoksul oldukları için yaşlı kadınların ve yaşlı erkeklerin dijital sermayeleri yetersiz. Nitekim Arun ve arkadaşları²³ güncel araştırmalarında Türkiye’de yaşlıların dijital sermaye düzeylerinin sınıfsal pozisyonlarına bağlı olarak değiştiğini belirledi. Varlıklı yaşlıların dijital repertuarları geniş ve çeşitli olduğu için afet, salgın ve kriz dönemlerinde nitelikli bilgiye kolaylıkla erişebiliyorlar. E-devlet, E-nabız gibi uygulamalarla çevrimiçinde sunulan

Biyolojik özellikleri nedeniyle değil, yoksul oldukları için yaşlı kadınların ve yaşlı erkeklerin dijital sermayeleri yetersiz.

sırasında örgün eğitime çevrimiçinde devam edilebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Eğitim Bilişim Ağı (EBA) hazırlanmıştı. Bu kapsamda EBA'ya erişemeyen yoksul çocuklar için oluşturulan ve 1429 mahallede kurulduğu belirtilen²⁵ bilgi iletişim destek noktaları yaşlılar için de hizmete açılabilir. Böylece, yaşlıların dijital yetkinliğini artırmaya yönelik uygulamalar ile çevrimiçindeki yeni eşitsizlikler törpülenebilir.

iyi UYGULAMALAR

Yaşlılara yönelik şiddet ve istismarın önlenmesi, izlenmesi ve ele alınması için ülkenizde gerçekleştirilen iyi uygulamalara örnek veriniz.

Yaşlılara yönelik şiddet ve istismarın önlenmesi, izlenmesi ve ele alınması için iyi uygulamalardan birisi Senex İzleme araştırması. Senex İzleme, Türkiye'de yaşlıların yaşadığı şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarının nasıl yaygın olduğuna ilişkin farkındalık oluşturmayı amaçlıyor.

Sistematik biçimde kurumsal düzeyde tedbir alınması için otoriteleri uyarmak; sorumluluğu olan kurumları etkin biçimde tedbir almaları için teşvik etmek gerekmektedir. Hak savunucular Senex İzleme raporlarını kullanarak yaşlı haklarını alanında kanıta dayalı olarak etkin lobi yapabilirler. Bu kapsamda, Antalya Barosu İnsan Hakları Merkezi ile yaşlı hakları çalışma grubu oluşturmak için işbirliği yapıyoruz.

Yaşlılar Senex İzleme raporlarını kullanarak yöneticileri yaş dostu çevreleri ve hak temelli hizmetleri geliştirmeleri için teşvik edebilirler. Nitekim Antalya Muratpaşa Belediyesi'nde kurulan Yaşlı Meclisi, Senex İzleme araştırmasını kullanarak yerel yönetimi yaşlı haklarının gerçekleştirilmesi için teşvik ediyor.

#Senexizleme hakkında daha fazlası

Senex İzleme, aynı zamanda yeni medya teknolojilerini de kullanarak 9 bölümlük bir podcast serisi hazırladı.²⁶ Senex İzleme Podcast Serisi de farkındalığı artırmak üzere iyi uygulamalardan birisi olarak sayılabilir. Senex İzleme Podcast Serisinde, iklim krizi ve iklim adaleti, depresyon, demans/Alzheimer, yaş dostu çevreler, kapsayıcı kamusal hizmetler, bakım emeği, göçmen yaşlılar ve yaş ayrımcılığı başlıklarında yaşlıların şiddet, istismar ve ihmal sonucunda yaşadığı hak ihlalleri ele alınıyor. Senex İzleme Podcast serisi popüler düzeyde yaş ayrımcılığına ilişkin bu yayınlarıyla, gençlere, yetişkinlere ve yaşlılara yeni medya aracılığıyla ulaşabiliyor.

Kaynaklar

- 1 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf>
- 2 <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- 3 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2021). National Report, Fourth cycle of the implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing and its Regional Implementation Strategy (MIPAA/RIS) 2018 – 2022. <https://unece.org/sites/default/files/2021-10/mipaa20-report-turkey.pdf>
- 4 <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Turkiye-Yasli-Haklari-Raporu-Yayimlandi>
- 5 <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1649166369.pdf>
- 6 Komisyon tutanaklarına şu bağlantıdan ulaşılabilir
<https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/KomisyonTutanaklariDonemListele?Kodu=1069&Tur=Ana>
- 7 Senex İzleme raporları şu bağlantıda yer almakta
<https://monitoring.senex.org.tr/en/publications.aspx>
- 8 <http://www.senex.org.tr/tr/Blog/senex-izleme-yaslara-yonelik-siddet-ve-ihallerin-izlenmesi-diyalog-toplanti/50>
- 9 Arun, Ö. (2020). Antalya Yaşlılık Araştırması Üçüncü Dönem, 2019 / 2020 Temel Bulgular ve Yerel Yönetimlere Öneriler. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.
- 10 Arun, Ö., (2021). Rights Violations and Discriminatory Practices Against Older Persons During the Covid-19 Pandemic. Association for Aging Studies Publication
<https://api.senex.org.tr/upload/Publication/1b13bc6335c442c393be1b4f4485bf83.pdf>
- 11 <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/3043/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-ocak-2023-raporu>
- 12 <https://www.icisleri.gov.tr/kadina-el-kal-ka-maz---aile-ici-ve-kadina-yonelik-siddetle-mucadelede-turkiyenin-dunyaya-ornek-olan-calismasi>
- 13 <http://anitsayac.com/>
- 14 Arun, Ö., Binark, M., Taylan, D. Ö., Kandemir, B. & Şahinkaya, G. (2022). Yaşlıların Toplumsal Sınıfı, Dijital Sermayeleri ve COVID-19 Salgınında Bağlantıda Kalma Pratikleri . İstanbul University Journal of Sociology , 42 (2) , 387-410.
- 15 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-49.pdf>
- 16 https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3097
- 17 Arun, Ö., (2021). Rights Violations and Discriminatory Practices Against Older Persons During the Covid-19 Pandemic. Association for Aging Studies Publication
- 18 <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/2022-Yili-Ilk-Ceyregi-Basvuru-Verileri>
- 19 [https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20\(2019-2023\)%2023.10.2020.pdf](https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20(2019-2023)%2023.10.2020.pdf)
- 20 Arun, Ö., (2021). Rights Violations and Discriminatory Practices Against Older Persons During the Covid-19 Pandemic. Association for Aging Studies Publication
<https://api.senex.org.tr/upload/Publication/1b13bc6335c442c393be1b4f4485bf83.pdf>
- 21 <https://www.senexkongre.org.tr>
- 22 Arun Ö., & Holdsworth J.K, (2020). Integrated social and health care services among societies in transition: Insights from Turkey. Journal of Aging Studies, 53, pp. 1-7
- 23 Arun, Ö., Binark, M., Taylan, D. Ö., Kandemir, B., & Şahinkaya, G., (2022). Yaşlıların Toplumsal Sınıfı, Dijital Sermayeleri ve COVID-19 Salgınında Bağlantıda Kalma Pratikleri. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Advanced online publication
- 24 Bu araştırmanın verileri için ayrıca şu bağlantıdaki kitaba bakılabilir .
<https://api.senex.org.tr/Upload/Publication/271c0d396b30414f958abf1f40102a2d.pdf>
- 25 <https://api.senex.org.tr/upload/Publication/8f391cb2273840e4bc0375a4d756dfca.pdf>
- 26 <https://www.stgm.org.tr/en/podcast-series-violence-and-violations-against-older-people-air>

Yazar Hakkında

Özgür Arun

Özgür Arun, Anadolu'da bir köyde doğdu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) yüksek öğrenimini tamamladı. 2001 yılında ODTÜ'den mezun olduktan sonra Berlin'e yerleşti ve 2002 yılının sonuna kadar araştırmalarına burada devam etti. Türkiye'ye döndükten sonra, 2004 ve 2011 yılları arasında ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2011 yılında, Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nde tam zamanlı öğretim üyesi olarak araştırmalarına başlayan Arun, 2013 ile 2016 yılları arasında Gerontoloji Bölüm Başkanlığı yaptı. 2014 yılında Akdeniz Üniversitesi "Bilim, Hizmet, Teşvik" ödülleri kapsamında, sosyal bilimler alanında ödül alan Arun, 2017 yılında ise Academy for Gerontology in Higher Education (AGHE) tarafından yüksek öğrenimde etkileyici ve yenilikçi çalışmalar yapan ve üstün liderlik sergileyen bilim insanlarına verilen Rising Star ödülüne layık görüldü. Yüksek öğrenim, gençlik ve işsizlik, kırsal kalkınma, gelir ve refah, çocuk işgücü ve engellilik konularında araştırmalar gerçekleştiren Arun'un güncel çalışmaları, yaşlanma, kuşaklararası ilişkiler, yaşlı hakları ve yaş ayrımcılığı üzerine. Arun, yaşlanma ve yaşlılık yazınında öncü konumda olan The Gerontologist dergisinin editörler kurulu üyesi; Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği'nin kurucularından.

Katkı verenler

Fatma Nur Barlık, MA

1995 doğumlu olan Fatma Nur Barlık Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nden mezun oldu. Daha sonra Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları programında yüksek lisansını tamamladı. 1,5 yıl Muratpaşa Belediyesi'nde gerontolog olarak çalıştı. Halen Dışkapı Yıldırım Beyazıt E.A.H.'de gerontolog olarak çalışmakta.

Fatma Nur, Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği'nin üyesidir. Senex İzleme araştırmasında veri toplama sürecinde yer almaktadır.

Cansu Koç, MA

İstanbul Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği'nden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi'nde Kadın Çalışmaları alanında yüksek lisans yaptı.

Halen İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde İletişim Bilimleri doktora öğrencisidir. Araştırmaları arasında feminist çalışmalar, dijital medya, dijital emek, dijitalleşme ve cinsiyetlendirilmiş yaşlılık yer alıyor. 2021'den beri Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği'nin üyesidir ve Senex İzleme araştırmasına çevirmen olarak katkıda bulunmaktadır.

Jason K. Holdsworth, PhD

1969'da doğdu. James Madison Üniversitesi'nde eğitim aldı. Daha sonra 1995 yılında Türkiye'ye yerleşerek Aile Danışmanlığı alanında yüksek lisansını tamamladı. 2008 yılında gerontoloji alanında eğitim almak için Antalya'ya taşındı. 2013 yılında Dortmund Teknik Üniversitesi'nde Sosyal Gerontoloji alanında doktorasını tamamladı. 2013-2016 yılları arasında Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nde çalıştı. 2017 yılından itibaren Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi'nin Uluslararası Araştırmalar Editörü.

Ayşe Keskin, MA

1992 doğumlu, Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nden mezun oldu. Ardından Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde Sosyal Yapı ve Sosyal Çalışma alanında yüksek lisansını tamamladı. Antalya Yaşlılık Araştırması (AYA), Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) gibi çeşitli projelerde araştırmacı olarak yer aldı. Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği'nin üyesidir ve Senex İzleme araştırmasının veri toplama sürecine katkıda bulunmaktadır. Halen İstanbul Şişli Belediyesi Yaşlı Hakları Merkezi'nde merkez yöneticisi olarak çalışmaktadır.

Fulya Uzuner, MA

1992'de doğan Fulya, Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra Hacettepe Üniversitesi'nde yüksek lisansını tamamlamadı. Halen Akdeniz Üniversitesi'nde doktora eğitimine devam ediyor. 2020 yılından itibaren Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği üyesi ve 2022 yılından bu yana Antalya CityLab asistanı.

Notlar

ŞİDDET, İHMAL, İSTİSMAR

Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Şiddet, İhmal, İstismar ve Yaş Ayrımcılığı

Yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıkları farklı biçimlerde ve çok çeşitli mekanlarda gerçekleşmekte. Aile içinde, konutlarda, sağlık bakım kurumlarında, iş yerlerinde, çevrim içinde dijital ortamlarda, sosyal medyada, kamusal alanlarda yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarını tespit ediyoruz.

Bakım verenler, yasal vasiler, sağlık personeli, merkezi ve yerel yönetimlerin çalışanları, hatta yaşlıların akrabaları, arkadaşları, tanıdıkları ve aile üyeleri yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarının ana aktörleri olabiliyorlar. Birçok durumda yaşlılara yönelik hak ihlalleri fark edilmiyor, konuşulmuyor ya da toplumda bir tabu olarak kabul edildiği için üzeri örtülmeye çalışılıyor. Bu kitapta yaşlıların insan haklarının nerede, ne zaman ve nasıl ihlal edildiğine ilişkin verileri sunarak bu örtüyü kaldırıyoruz.

YAŞLANMA ÇALIŞMALARI DERNEĞİ YAYINLARI

www.senex.org.tr

@SenexDernek

530 2017 242

